

УКРАЇНЬСЬКА ДЕРЖАВА І ЦЕРКВА

Людмила Филипович

*д-р філософських наук, професор,
завідділу релігійних процесів в Україні Інституту філософії НАНУ*

ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ І ЗАКОНИ ФІЗИКИ (МАЯТНИК ФУКО)

Двадцятирічні спостереження за формуванням взаємин між державою і церквою в Україні, а також історичний екскурс у цей сегмент суспільних відносин як в нашій, так й інших країнах, наводять на думку про те, що процеси, які відбуваються в суспільно-релігійній сфері, підпадають під дію не тільки соціальних, але й природних законів. Державно-церковні відносини (далі – ДЦВ), запущені колись самим фактом існування держав і релігій (церков), завжди, поки існують держави і церкви, будуть знаходитися в стані коливання, здійснюючи регулярні коливальні рухи. Полярними (протилежно крайніми) точками цих коливань є наявність (до надмірності) або відсутність (майже цілковита) взаємин між державою і церквою.

Площина коливань маятника знала багато різних міток, що з'являлися в результаті пересічення інтересів держави і церкви, які в той чи інший спосіб креслили свою історію ДЦВ, в т.ч. і в Україні. За дивним збігом обставин 24 лютого 2011 года модель маятника Фуко з'явилась і в Києві, в Київському Політехнічному інституті, і вважається найбільшим і СНД і одним з найбільших в Європі, де вперше його публічно представили у Паризькому Пантеоні у 1851 році. Період коливання кожного маятника свій. Можна вирахувати, за скільки часу стрілка маятнику здійснить повний оборот і повернеться до попереднього стану.

Не наважимося спрогнозувати, коли ДЦВ в Україні, подібно маятнику Фуко, здійснивши повне коло – від силової моделі переслідування всіх церков через демократичну модель свободи віросповідань і рівноправ'я існуючих релігій – заперечить досягнення часів незалежності в сфері свободи совісті і поверне до тоталітарно-авторитарної моделі панування однієї (читай – державної) церкви. Перебуваючи у полоні колишній методологічних установок, нам вважалося, що розвиток людства – це рух від несвободи до все більш зростаючої свободи. Насправді виявилось, що свобода релігії ніколи не може бути абсолютною, що до неї постійно треба йти, бажано все більше наближаючись, але вона так і залишиться недосяжною величиною, яку періодично треба перераховувати, починаючи нове коло з якогось загально визнаного нуля. Так само і кількісно-якісні характеристики ДЦВ. Очікування церков і держав, що колись ці відносини досягнуть ідеального стану, тобто стануть взірцевими, взаємно задовольняючими і церкви, і державу, не мають підстав для справдження. Ці відносини коливаються в усіх напрямках, залишаючи після себе певні відмітки чи у формі якихось

документів, чи напрацьованих механізмів комунікування, чи у ступені приязних/неприязних стосунків між представниками влади і церкви.

Стан державно-церковних відносин постійно знаходиться в полі зору представників держави і церков, мас-медіа, експертів та вчених, але з огляду на зміни, які відбуваються в суспільному житті останнім часом, потребує особливої уваги, бо викликає багато запитань, претензій, невдоволень, тривоги. Чи є підстави для алярмістських настроїв, чи існують загрози і які для Церкви і держави в нових умовах, чи є надія, що партнерська модель ДЦВ, яка почала складатися в Україні, не буде втрачена, змінена іншою?

Зрозуміло, що характер ДЦВ визначається всією сукупністю суспільних відносин, а найбільше – особливостями політичної системи, пріоритетами політичної влади. Чим демократичнішим є політичне життя в країні, тим більш цивілізованими виглядають відносини між Церквою і державою, між окремими релігійними організаціями. І навпаки – чим менше свобод і прав в суспільстві, тим більше відносини між Церквою і державою спрямовуються до тоталітаристських форм, а взаємини між конфесіями стають все більше конфліктними.

Така прямолінійна залежність характеру ДЦВ від рівня демократизації суспільства корелюється конкретно-історичними умовами, традиціями, соціально-політичними обставинами, культурою носіїв релігійності і владності та ін., тобто середовищем – внутрішнім та зовнішнім, в якому перебувають суб'єкти цих відносин. У кожного з них існують особисті та інституційні інтереси, які, власне, і визначають характер і напрямки розвитку цих відносин.

Позиція Церков, яка врешті викристалізувалася за ці роки і сформульована у їх соціальних концепціях, які щораз підтверджуються виступами ієрархів Церков, проповідям священників і соціальною активністю віруючих, постає як загалом національно-орієнтована щодо держави, духовно-соціально-виховна щодо її громадян, лояльна щодо влади, толерантна щодо наявних Церков.

Українська модель ДЦВ – відмінна як від європейських чи північно-американської, не кажучи вже про далеко-східні чи передньо-азійські – претендувала на неповторність навіть серед пострадянських близнюків. Вона може подобатися комусь чи ні, бути вдалою чи не дуже, але вона всіх більш-менш влаштувала, відтворюючи той рівень гармонії в ДЦВ, який ніхто не був зацікавлений зрушити. Так важко досягнутий консенсус, в результаті якого всі Церкви віднайшли свої духовні і служінницькі ніши, свій соціальний ґрунт, політичну прихильність, сьгодні під явною загрозою. Складається враження, що держава свідомо або несвідомо провокує міжконфесійне протистояння, вивисуючи одні і ігноруючи інші церкви. Своїми непрофесійними або спеціально цілеспрямованими діями держава прагне розколу в релігійному середовищі, конфлікту, скандалу. Вона ніби перевіряє, наскільки вистачить християнській спільноті терпимості не піддаватися на провокативні дії з боку біляцерковних структур, окремих «ревних» православних чи греко-католиків, мусульман чи іудеїв.

Відбувається нав'язування непритаманних українській ментальності інших, частіше всього чужих державно-церковних симфоній, візантійщини, зрощеності

державного і церковного апаратів. Те, що для росіян – благо, для українців – смерть. І не бачити цих віками сформованих відмінностей, означає не розуміти загальні закономірності історичного розвитку духовної сфери, адекватного бачення сучасних реалій, реальних перспектив майбутнього, яке прогнозується і закладається вже зараз, але не через ломку усталених архетипів і позитивних стереотипів, а через адаптацію, переломлення, органічне накладання конструктивних інодосвідів на власне – українське, відмінне від американського чи французького, російського чи польського життя.

В цій ситуації релігійна спільнота України, загалом розуміючи чим небезпечна зміна вистражданої парадигми ДЦВ, має прагнути до збереження *статусу кво*, ба більше – об'єднатися проти наступу непрофесійності, заполітизованої заангажованості, агресивної провокаційності тих сил, які зацікавлені у загостренні міжконфесійних відносин, щоб потім використовувати цей факт як аргумент для ужесточення політики держави щодо Церкви, введення «застережних» заходів спочатку проти однієї Церкви, а потім – проти групи неугодних Церков, з часом проти якоїсь конфесії, а зрештою – і проти релігії. Тоталітаризм починається з малого. Йому на початках не важливо кого і за що переслідувати, важливий сам принцип – гнати незгодних, іновірних, інакомислячих.

Церкви не мовчать, чим демонструють свою незгоду з нинішньою політикою нової влади. Написано безліч листів, звернень, в яких запропоновано зустрітися із владою, обговорити принципів положення ДЦВ, які в свій час сформульовані в Концепції ДЦВ, яка роками не приймається Верховною Радою, не лігитимізується урядом. Неодноразово йшлося, і тут досягнуто консенсусу між всіма церквами і релігійними організаціями, про недочасність зміни Закону України про свободу совісті та релігійні організації, про накладання мораторію на передачу майна, на пільги в оплаті комунальних послуг, про урівнення в правах всіх релігійних організацій, про рівний доступ до інформаційних джерел, до армії, школи всіх Церков, про недопустимість регіоналізації політики в сфері ДЦВ, про заборону змішування державного інтересу із власними релігійними преференціями керівників цієї держави. І багато про що інше.

Найпотужнішим голосом солідарної позиції Церков вважається діяльність ВРЦіРО, чие значення і авторитет останніми роками тільки зростає. Не можна допустити ігнорування владою думки цього незалежного, недержавного громадського органу, який має вплив на більшість громадян України через представництво в ньому 19 провідних конфесій. Кожний документ, який виходить із ВРЦіРО, – це результат спільної інтелектуальної праці членів Ради, які консенсусом приймають ці документи, кожне положення, кожний пункт, кожне слово, узгоджуючи їх із власною догматикою, усвідомленням моменту, загальнодержавними цілями. Кількісно ВРЦіРО фактично покриває 95% всіх існуючих релігійних громад в Україні, а відтак не рахуватися із думкою такої представницької організації означає нехтування громадянської, не кажучи вже про віруючу більшість в державі. Така політика є недалекоглядною, оскільки свідомо спрямована на втрату довіри громадян, яка була висловлена під час

останніх виборів. За Партію регіонів проголосували не тільки прихильники Московського Патріархату і кирилівського «Русского міра», очікувачі дешевого газу і російської мови як другої державної.

ВРЦіРО, як й інші міжконфесійні добровільні об'єднання, мають перебрати на себе відповідальність за збереження міжконфесійного миру в країні, толерантні відносини між різними церквами, між віруючими різних конфесій. Якщо держава не може гарантувати рівність всіх Церков перед законом, забезпечити цю рівність в реальному житті, то Церкви мають проявляти хоч би корпоративну солідарність як християн чи взагалі віруючих, щоб підтримати і сорівників, і релігійних людей. Виходить, що мусульманським лідерам Криму вистачило сміливості відмовитися від членства в Міжконфесійній раді Криму через те, що туди не ввели представника УПЦ КП, а підтримати громади РКЦ Одеси і Дніпропетровська, які відсуджують у держави, комерційних структур, за якими часто стоїть держава, чи приватних осіб свої культові споруди, не виникає думки навіть у тих же православних християн. Абсолютно не зрозуміло, чому церковні лідери Львова не опротестували антиконституційні дії місцевої влади, яка не надала архієпископу Августину можливості благословити початок роботи новообраної обласної ради. В такій ситуації наступу на права Церков, поки що окремих, віруючих людей, поки що деяких, солідарність між церквами має зростати. Сьогодні ви підтримуєте православного, завтра він підтримає католика чи протестанта.

Створення такої солідарної позиції віруючих в суспільстві, яка – природно чи штучно – руйнувалася в силу формування вузьких корпоративних цілей – завдання не одного дня чи періоду, навіть такого критичного для демократії в Україні, як зараз. Усвідомлюючи це, Церкви пам'ятають, якими небезпечними бувають втручання держави в справи, які знаходяться поза її компетенцією, оскільки виникає маса нових проблем. Це було за часів і Кравчука, і Кучми, і Ющенка, а тепер – Януковича. Просто кожна епоха формувала свої відтинки: якщо Кравчук, Кучма і Ющенко сповідували ідею об'єднати всіх православних країни під дахом єдиної Помісної церкви, то Янукович, на відміну від них, прагне узаконити державну Церкву Московського Патріархату, навіть не шляхом приєднання інших православних церков, підпорядкувавши її новій владі. Тому принцип відокремлення Церкви від держави і держави від Церкви, збереження автономності державного і релігійного життя набувають особливої ваги в нових умовах. Немає сенсу всі державні події оцерковлювати, сакралізувати присутністю перших церковних осіб, як і не потрібно якісь церковні події зводити в ранг державних.

Церква мала б запитати себе, що вона отримує від таких владних подарунків, як освячення мостів, нових станцій метро, відкриття стадіонів і офісів. Чи всюди має бути присутнім священик, не кажучи вже про первосвященника... Чи церква набуває авторитет від такого власне господарсько-побутового включення в суспільне життя країни? Хіба до цього можна зводити особливу місію Церкви в світі? Чи це престижно постояти біля влади при запалюванні святкових вогнів ялинки чи відновленні ходи «квіткового годинника»? Таке здрібнення Церквою

свого духовного покликання викликає здивування, якщо не роздратування, а інколи й знуцання з боку громадян. А тим більше, коли в цих всіх актах посвяти, благословінь бере участь тільки одна Церква, то не дає спокійно спати думка: А чи не забагато однієї церкви на квадратний метр суспільних подій? Зміна статусу «владних любимчиків» від однієї Церкви до іншої – хворобливий процес не тільки для держави, яка має якось пояснювати свою вибіркову любов-нелюбов до того чи іншого ієрарха, але й для самих Церков, які або надмірно обласкані увагою з боку влади, або ж страждають від її відсутності.

І раніше існувало багато проблем в релігійній сфері, але суспільство справлялося з їх вирішенням, бо ж держава вела себе тоді відносно грамотно. Гострі проблеми постійно обговорювалися в експертному середовищі. Постійно звучало застереження: не душити релігійну свободу; не вдаватися до фаворизування якоїсь однієї Церкви; не втручатися у внутріцерковні справи; прислухатися до думки експертів-науковців, використовувати їх висновки в практичній царині; не знижувати стандарти релігійної свободи, не погіршувати існуюче законодавство в релігійній сфері; ефективніше вирішувати нагальні проблеми церков.

Представники релігійних організацій, звісно, по-різному оцінювали факт присутності Церкви в суспільстві, а особливо в його політичному житті, але всі при цьому засудили використання церков в політичній передвиборній боротьбі, фальсифікацію результатів виборів, відкрити підтримку одного із кандидатів в Президенти. Церква не хоче бути слухняним засобом, зняряддям у боротьбі різних політичних сил, партій, кланів. Приймаючи те, що Церква повинна бути з народом, особливо в складні часи його духовного і політичного самовизначення, речники Церков категорично виступили проти насильства по відношенню до своєї пастви, щодо її вибору Президента чи депутатів парламенту України як з боку держави, влади, політичних сил, так і з боку духовних лідерів своєї конфесії (Церкви). Всі конфесії висловлювалися за необхідність зміни характеру державно-конфесійних відносин, за сприяння – як з боку суспільства і держави, так і Церков – міжцерковному діалогу в Україні з метою формування спільної церковної позиції щодо тих чи інших змін в соціально-політичному й духовному житті народу.

Всі дійшли думки, що відбулися позитивні зміни, є значні досягнення в означеній сфері. Чи не більшим серед них є те, що Церква кардинально переосмислила свою роль в суспільстві, усвідомила своє місце і нове призначення в соціумі. Ті процеси, які розпочалися із часу незалежності України, коли поступово змінювався характер відносин між Церквою і державою, між Церквою і суспільством, між самими Церквами, ініційовані подіями Помаранчевої революції, знайшли своє логічне завершення у чітко сформульованих позиціях Церков, які підтримали ці зрушення. Стало зрозумілим, що на зміну жорсткому відокремленню Церкви від держави, коли все, що пов'язане з релігією, відкидається на маргінеси суспільного процесу, на зміну безконтрольному втручанню держави у церковне життя, силовому обмеженню його проявів, на зміну введеному у статус державної політики приниженню –

економічному, соціальному, духовному – віруючої людини, що робило її неповноцінним громадянином, на зміну пристосуванню Церкви до будь-якого режиму, а особливо тоталітарного і войовничо безбожного, приходиться інша модель взаємоіснування суспільства і Церкви, інший формат спілкування Церков.

Незважаючи на майже 20-річну незалежність та деякі спроби демократизації суспільного життя і лібералізації законодавства в сфері свободи совісті і діяльності релігійних організацій, все ще зберігається напруженість у державно-церковних відносинах, шлейф якої тягнеться з радянських часів. Церкви втомилися від протистояння і боротьби за пріоритет в державі і суспільстві, їм не подобається протекціонізм органів влади стосовно одних і упослідження стосовно інших. Не сприймається колишня наказова манера управління релігійним життям з боку державних органів. Церкви послідовно виступають проти втручання представників влади у свої внутрішні справи: вони хочуть будувати життя своїх вірних не за моделями бездуховної корумпованої морально хворої держави, а на інших засадах. Релігійні лідери не розуміють повільність, з якою держава вирішує важливі загальноукраїнські проблеми релігійної освіти, оподаткування діяльності церков, виділення земельних ділянок, реституції церковного майна і власності, допуску церкви в соціальну сферу (лікарні, дитячі будинки, в'язниці тощо).

Держава, а тим більше незалежна держава, має бути зацікавленою у захисті національної безпеки, де релігійне життя виступає частиною збереження національної ідентичності. Але постає питання: в яких формах має існувати цей національний інтерес в релігійній сфері і як Церква має бути присутньою в національному житті?

Формуючи нові комунікативні моделі, і Церква, і держава мають розуміти різну природу цих інституцій, відмінність їх призначення, специфічність механізмів впровадження своїх вищих цілей. Суб'єкти державно-церковних відносин можуть досягти обопільного успіху, лише будучи партнерами, коли і Церква, і держава нестимуть однакову відповідальність й матимуть рівні права. Принципово потрібно визнати, що має бути відокремлення Церкви і держави, що передбачає взаємне невтручання в справи одна одно. Але держава при цьому не чинить (без причини) ніяких перешкод щодо присутності Церкви в суспільстві, а Церква працює на духовну і соціальну інтеграцію українського суспільства, посилено бере участь у суспільно значимих акціях (зокрема, боротьба проти СНІДу, наркоманії, екологічних і техногенних катастроф, проти війни, соціального протистояння і конфліктів). Духовне відродження людини і народу має стати спільною метою всього суспільства.

В умовах нової соціально-політичної ситуації в Україні будувати таку систему відносин, як з'ясувалося, непросто, але це можливо, якщо обрати реальні цілі, правильно поставити завдання, використовувати ефективні методи. Саме життя довело життєздатність міжцерковного спілкування, результативність консультацій лідерів релігійних спільнот, їх реальний вплив на політику, на соціально-політичні трансформації в суспільстві. Визначаючи соціальну значимість міжцерковного діалогу, що інтенсивно вівся в минулі роки, треба відзначити,

що він зіграв свою позитивну роль у стабілізації суспільства, у відродженні віри людей в істину, у поширенні цінностей не тільки духовного, морального, релігійного, але й демократичного життя. Колегіальність добровільних рішень на підтримку тих чи інших дій Церков надавала впевненості у тому, що більшість християн, а відтак і Церква, стоять за правду, коли йдеться про гідність громадян, про їхні права та обов'язки.

Актуальною, як для України, є також проблема міжконфесійних відносин, які в минулому державою інколи зорієнтовувалися в антагоністичне русло. На противагу ще наявній державній практиці обмеження ролі релігії тільки церковною огорожею, маніпулювання престижем і авторитетом Церкви у своїх політичних цілях, релігійні організації мають голосніше подавати свій голос не тільки щодо духовних чи моральних проблем. Участь релігійних організацій та їх лідерів в обговоренні загальнолюдських (політичних, економічних, екологічних тощо) питань не має обмежуватися їхньою присутністю в президії поважних форумів. І хоча право на остаточну оцінку і вирішення найважливіших питань людського розвитку узурповано секулярними структурами, а релігійні організації сприймаються як специфічна форма громадського об'єднання, які, на відміну від політичних партій чи професійних асоціацій, молодіжних чи соціально орієнтованих товариств, й досі не допускаються повною мірою до суспільства, в якому вони постали й функціонують, Церква як сукупний інститут повинна заявляти себе більш активно і впевнено. Бо Церква як соціальна організація – це самоврядна структура, яка складається із громадян держави.

Демократизація ДЦВ нині поставлена під загрозу. Фіксується тоталітаризація суспільства, і в сфері ДЦВ вона виявляється в наступному: ігнорується солідарна думка Церков, приймаються самовільні одноосібні рішення влади щодо наближення до себе тільки однієї Церкви, поширюється практика безкарності антиконституційних і протизаконних дій із захоплення храмів, закриття музеїв, бібліотек тощо, ігнорування концептуальної політики в сфері ДЦВ.

Впроваджувана одноцерковність, без сумніву, порушить десятиліттями складений баланс між різними релігіями, конфесіями і Церквами. Релігійна карта України вже склалася і будь-які її зміни можуть стати катастрофою для партнерських відносин між державою і Церквами. Експерти, відзначивши сповзання України у бік тоталітаризму, попереджають, що це призведе до хаосу у релігійній сфері, до вседозволеності у діяльності релігійних громад, до протистоянь між віруючими різних конфесій.

З приходом нової влади змінився вектор її уваги до тих чи інших громад. Є спроби налагодити нові форми «співпраці», які нагадують радянські часи, почастишали випадки залякування через податкову, створення надуманих проблем при реєстрації громад тощо. Це цікаве явище. Після 19 років свободи в сфері релігії Церкви стикаються із втручанням держави у внутрішні справи своїх громад, із бажанням чиновників диктувати вигідні їм умови партнерства. Важко сказати, чи це централізоване замовлення чи ініціатива місцевих чиновників. Жодних гласних президентських чи урядових розпоряджень щодо згортання релігійної свободи в Україні немає. Але деякі події, що відбуваються

нібито спонтанно, свідчать якщо не про конкретний план залякування (придушення, знищення, нейтралізації) якоїсь церкви, але про централізацію намагань окремих людей, інституцій стабілізувати, як їм здається, ситуацію в релігійній сфері, тобто зробити її прозорою і керованою. Модель такої примітивної простоти відома: Церква – одна, якщо не одна, то мінімум, її максимальна залежність від держави, така собі ідеальна церковно-державна симфонія, щоб все працювало на державу, а держава була надійним дахом для Церкви.

Що свідчить про це? Висловлювання і поведінка деяких партійних лідерів, які демонструють прихильність і підтримку тільки одній, Московсько-Православній Церкві. Це сприймається як знак, як дозвіл на утворення і домінування тільки одного віросповідання. Це правда, що спритні політики від Церков угледіли в цьому своєрідну команду діяти тільки на свою користь, порушуючи закони. Якщо вже високі чиновники дозволяють собі ігнорувати їх, то чому б і нам не взяти реванш, – спало їм на думку. Відомі нам факти промовисто говорять про примітивне бажання вислужитися, утриматися на посаді, засвідчити свою вірогідність. А як тут бути, коли на посади призначають не за фаховість, а за партійну приналежність, навіть просте знайомство? І чи багато в Україні таких, як ректор УКУ Борис Гудзяк правосвідомих громадян, які знають, що є законним, а що протизаконним? які здатні захистити не тільки себе персонально, але й інституцію, яку очолюють, від свавілля чийсь влади, влади держави, грошей, амбіцій? Хіба для когось відкриття, що в нашій державі відсутнє верховенство права, катастрофічно низька правова культура? Вихід один: робити такі речі надбанням громадськості, всіма способами поширювати такі «новини», формувати опозиційну громадську думку, а врешті – судитися. Є закон про свободу совісті, де прописано, що всі релігійні організації рівні перед законом. Навіть найкорумпованіший суд не зможе зігнорувати норму Закону про свободу думки і совісті.

Позиція Президента зрозуміла: для нього «всі рівні і всі рідні». Добре що так, добре, що якась голова вклала цю позицію у безконфліктну словесну формулу, яка поки що нічим, якимись реальними діями не підтверджується... Навіть більше – заперечується!

Суспільству, громадянам, віруючим і невіруючим, Церквам важливо знати, на якій базі держава збирається будувати нову модель ДЦВ, що кладеться у її фундамент? Поки що це «будівля на піску»: власні уподобання, непомічання 20-річних наробок, бездумне й інтуїтивне (а, може, що гірше, політично цілепокладене) і безвідповідальне лягання чужого досвіду, до речі не дуже вдалого, наших північних сусідів. Немає програми, немає концепції, немає науково обґрунтованих підходів, які раніше формували в експертному середовищі, яке вміло і чуло голос як Церкви, так і держави. Хто тепер там в новій адміністрації те все розуміє? Хто формулює державні пріоритети в цій царині державної політики? В ситуації, коли знищений не тільки державний орган, покликаний проводити послідовну політику держави в сфері ДЦВ, а й сама функція? Тобто держава вважає, що нам не потрібний цей сегмент відносин, чи він якийсь сам по собі буде розвиватися? Хто сильніший, той і правий?

Ми бачимо: наступ на демократію у сфері релігійного життя почався, ігнорується конституційний принцип свободи і рівності віросповідань: маятник ДЦВ хитнувся в бік їх дестабілізації. Якщо не взяти сьогодні термінових заходів по відновленню партнерських відносин держави з Церквою, напрацьований соціальний і політичний капітал буде втрачено.

Юрій Решетніков,
кандидат філософських наук,
м. Київ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Подано огляд актуальних питань розвитку державно-церковних відносин в Україні, вирішення яких, на думку автора, впливатиме як на динаміку подальшої гармонізації цих відносин, так і на забезпечення міжконфесійного порозуміння.

Ключові слова: державно-церковні відносини, Всеукраїнська рада Церков і релігійних організацій, міжконфесійні взаємини.

Становлення релігійно-церковного комплексу держави, подальша гармонізація та розвиток державно-конфесійних відносин утверджують відновлення духовних цінностей, употужнення потенціалу Церкви в стратегії національного розвитку. Українська держава, послідовно дотримуючись загальноновизнаних та зафіксованих вітчизняним законодавством принципів відокремлення Церкви від держави та невтручання у внутрішні справи релігійних організацій, всіляко сприяє налагодженню та поглибленню міжконфесійного порозуміння, опрацюванню ефективних механізмів співпраці держави і Церкви в гуманітарній сфері. Результатом такого співробітництва стало зміцнення суспільного порозуміння, подолання міжрелігійних протистоянь, забезпечення захисту прав віруючих і релігійних організацій, утвердження толерантності у громадянській свідомості.

Відзначаючи позитивні здобутки у сфері державно-церковних відносин за період незалежності Української держави, водночас важливо виокремити нагальні питання подальшого розвитку вказаного комплексу відносин, вирішення яких сприятиме як їх подальшій гармонізації та утвердженню співпраці між державою і Церквою, так і забезпеченню міжконфесійної, а відтак і суспільної злагоди.

З огляду на важливість питання інституційного забезпечення розвитку державно-конфесійних відносин, надзвичайно актуальним стає питання функціонування державного органу України у справах релігій, існування якого передбачено Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації». Як